

АНАЛИЗА на ПРАВЕДНО ОДАНОЧУВАЊЕ

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Проектот е финансиран
од Европската унија

BALKAN
MONITORING
PUBLIC
FINANCES

АВТОР:

Бојана М. Христовска, Аналитика тинк тенк
Тамара М. Спасова, Аналитика тинк тенк

УРЕДНИК:

Петар Гошев, експерт, поранешен министер за финансии и
поранешен гувернер на Народната банка на Република Македонија

СОДРЖИНА

Краток приказ на даночниот систем во Македонија	3
Одбегнување на данокот	8
Даночна конкуренција / Трка до дното	10
Трошоци и приходи од даночни олеснувања	10
Прогресивно оданочување	12
Придобивки од прогресивниот даночен систем	12
Препораки за реформите за праведно оданочување	16
Библиографија	17

Овој документ е продуциран со финансиска поддршка од Европската Унија. Аналитика е целосно одговорна за содржината и ставовите изнесени во овој документ и тие никако не ги рефлектираат ставовите на Европската Унија.

Краток приказ на даночниот систем во Македонија

Даноците се најважната форма на јавен приход и еден од најважните средства за редистрибуција на националниот доход до различни субјекти и во различни форми на потрошувачка. Даноците стануваат сè поважни и во најмногу земји зафаќаат над 40% од БДП, што значи огромен удел, а во некои земји изнесуваат дури половина од БДП.

Во почетокот на 90тите, кога се вовеле новиот економски систем во Република Македонија, се вовеле и нов фискален систем врз основа на принципите на пазарна економија, приватна сопственост, независност на економските субјекти итн. Со изминувањето на 90тите во Македонија, принципот на алокативна неутралност беше воведен и во сегашниот фискален систем, а најдетално вклучен во реформиранiot даночен систем во 2007 година.¹ Сепак, овој принцип значително изгуби на важност во последните години, а многу јасен пример за тоа е многу поволната позиција на странските инвестиции (спротивно на Уставот на Република Македонија), високите субвенции во земјоделството, различното оданочување на мали и големи компании итн.

Претходната влада на Република Македонија (предводена од ВМРО-ДПМНЕ) вовеле повеќе мерки насочени на страна на понудата кон крајот на 2006 година (претежно со важност од 2007) со цел намалување на даночниот товар и подобрување на бизнис климата. Главните столбови

на реформата на даночниот систем беа елиминирање на прогресивниот систем на персоналниот данок на доход, намалување и унификација на законски утврдената даночна стапка за персоналниот данок на доход и данок на добивка, и ослободување од оданочување за реинвестираната добивка. Таканаречениот рамен данок се однесува на личниот доход и добивката на правните лица кои се оданочуваат според една пропорционална даночна стапка (12% во 2007 година и 10% од 2008 година). Освен тоа, мината влада вовеле 1.5% стапка на данок на годишен вкупен приход на микропретпријатијата.²

Кога се анализира дали правните лица (компаниите) треба да плаќаат исто данок без разлика на нивната големина, она што прво треба да се разјасни е дека основните даночни закони се исти и за големите компании и за новите компании. Она што е различно е видот на даночни кредити и повластици до кои имаат пристап компаниите – сите тие кои работат за остварување на профит.³

Малите нови компании не остваруваат исто ниво на профит како и големите компании и затоа вообичаено не го остваруваат правото на даночни кредити и повластици. Кредитите и повластиците кои ги користат големите компании се со цел намалување на данокот кој го плаќаат и ова е возможно поради бројните дупки во законите за данокот на добивка. На пример, управата за јавни

1

Даночен систем во Република Македонија. Достапно на: <http://www.ujp.gov.mk/s/vodic?print=1>. Увид на 10 јануари, 2017

2

Проценка на политиката за рамен данок во Македонија, подготвено од, Центар за економски анализи (ЦЕА) Тим: Г-дин Александар Стојков, магистер, Г-дин Марјан Николов, магистер, Г-дин Борче Смилевски, Скопје, 2008

3

Taxes: Large Corporations vs Small Businesses and Startups, accessed in February, 2017, available at: <http://tech.co/taxes-large-corporations-vs-small-businesses-startups-2014-12>

приходи во една земја не ги оданочува приходи-те заработени во странски земји, а многу странски земји (како и Република Македонија) имаат многу ниски стапки на данок на добивка споредено со други развиени земји. Тоа значи дека големите компании можат да преместат голем дел од своите погони во странство и да плаќаат многу помал данок од високите стапки на данок кои би ги плаќале во својата матична држава. Проблемот е дека малите компании и новите компании не остваруваат доволно високи приходи за да имаат погони во странски држави и не можат да ги искористат овие законски дупки.

Друг проблем е што големите компании можат да добијат поголеми намалувања на деловните трошоци, како опција за извршните менаџери за купување на акции во компанијата во иднина по фиксна цена, приватни авиони, и корпоративски спонзорства бидејќи имаат финансиски ресурси. Вака кога се поставени нештата, малите компании и новите компании немаат шанси да профитираат од дупките во законите кои ги регулираат даноците. Всушност, големите богати компании се оние кои имаат придобивка од голем број на даночни олеснувања кај данокот на добивка.⁴

Кога се разгледува прашањето за даночниот систем пак, и оданочувањето на физички лица, интересен е фактот дека сите освен најбогатите 20% американски фамилии плаќаат повеќе придонеси отколку данок на доход кој се слева во федерални фондови, според анализата на Министерството за финансии на САД. Сепак, оваа анализа потврдува дека по вбројување на сите федерални даноци, даночниот систем на САД како целина е прогресивен. Најбогатите 0.1% американски фамилии плаќаат точно 39.2% од вкупниот данок на доход а најсиромашните 20% имаат негативна даночна стапка (добиваат повеќе пари назад од владата во вид на даночно ослободувања отколку што плаќаат даноци).⁵

Секако може да се аргументира и да постојат различни размислувања за тоа дали овој даночен систем е “праведен”.

Она што е пресудно во моментот за Македонија во однос на даночната политика е тоа дека мора да се спроведе даночна реформа и да се воведат прогресивно оданочување кое ќе биде многу внимателно конструирано и подржано со сериозни cost-benefit анализи. Тоа значи дека најбогатите компании, банки, осигурителни компании итн. како и најбогатите физички лица треба да плаќаат највисоки даночни стапки од прогресивната скала. Малите компании и новите компании (во првите 2 години од нивниот развој) не смеат да плаќаат иста стапка на данок како најголемите и најбогатите компании а истовремено мора да бидат поддржани од државата со соодветни стимулативни мерки. Ова исто така треба да важи и за најранливата категорија на граѓани во државата кои треба да бидат изземени од плаќање данок или пак да добијат соодветни даночни ослободувања. Ова, секако, подразбира воведување на неоданочив минимум за најранливите категории на граѓани (граѓани со најнизок доход). Македонскиот даночен систем, не ги штити луѓето со пониски примања и најсиромашните. Напротив, даночниот систем и дава приоритет на економската елита.

Од друга страна, пак, кога се разговара за праведноста на оданочувањето на физичките лица наспроти оданочувањето на правните лица, мора да се внимава со лобирањето за повисоки даноци за компании и пониски за физички лица бидејќи треба да се има во предвид следново: кој на крај ги плаќа повисоките даноци на добивка, односно многу е веројатно вработените во компаниите да го плаќаат повисокиот данок во форма на пониски плати или дури и акционерите со помал принос. Сепак, еден факт е точен: компанијата сигурно не е таа која го плаќа данокот. Важно е да се анализира и воспостави соодветниот баланс.⁶

4

Taxes: Large Corporations vs Small Businesses and Startups, accessed in February, 2017, available at: <http://tech.co/taxes-large-corporations-vs-small-businesses-startups-2014-12>

5

High-income Americans pay most income taxes, but enough to be 'fair'? accessed on march 2017, available at: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/04/13/high-income-americans-pay-most-income-taxes-but-enough-to-be-fair/>

6

Corporations Do Not Pay Taxes: They Can't, They're Not People, accessed in April, available at: <http://www.forbes.com/sites/timworstall/2011/09/22/corporations-do-not-pay-taxes-they-cant-theyre-not-people/#2cc24b7e6a62>

Структура на даночните приходи

Во 2007 година Република Македонија воведо рамен данок. Претходната Влада тврдеше дека рамен данок за данок на добивка и персонален данок на доход ќе ја поедностави даночната администрација за физички лица и ќе ја стимулира работата на компаниите. Тоа беа аргументите на Владата на ВМРО-ДПМНЕ. Не се оспорува постигнатото поедноставување на даночната администрација. Но, што се однесува за рамниот данок и поддршка на економската активност, нема аргументи кои го потврдуваат позитивниот сооднос помеѓу овие вариабли. Имено, ако тоа беше случајот, најголемиот дел од државите би го применувале овој низок и рамен данок.

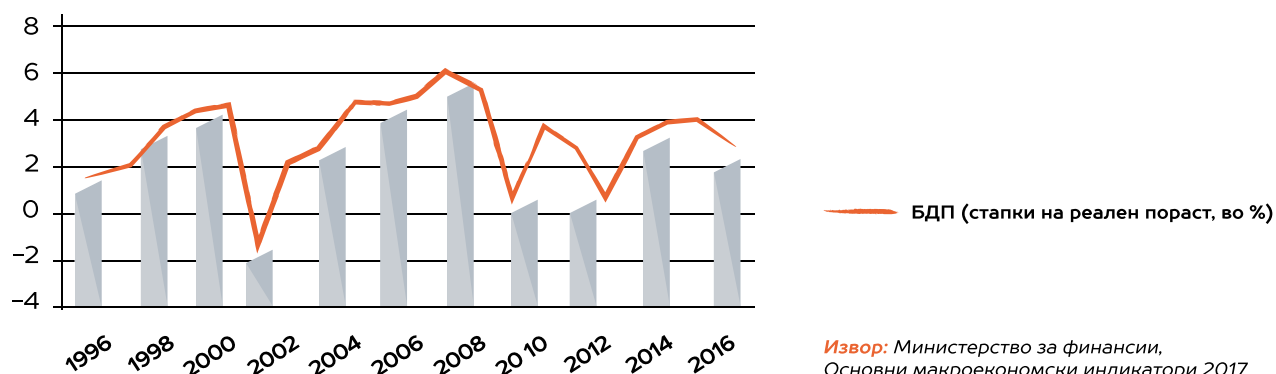
Во однос на Македонија, во табелата подолу се конкретни аргументи (официјални бројки) кои укажуваат на сомневање дека рамниот данок “стимулирал работа на компании”: просечниот годишен реален раст на БДП за периодот 1996–1998 година беше 2 проценти; за периодот 1999–2002 година беше 1.8 %; за периодот 2003–2006 година беше 4.2 проценти; за периодот 2007–2016 година е 2.8 проценти. Во периодот 2003–2006 година, јавниот долг како процент од БДП се намали додека во последните 10 години (2007–2016) уделот на јавниот долг во БДП беше двојно зголемен.

Има различни фактори кои имале влијание врз економскиот раст во секој период, но нема емпириски докази кои тврдат дека политиката на рамен данок повеќе ја стимулира економијата. Во овој период даночната политика на Република Македонија беше насочена кон поголем даночен товар врз потрошувачката и намалување

на даночниот товар врз приходот на економски субјекти и граѓани. Во овој контекст беше намалувањето на социјалните придонеси на платите, кои во моментот изнесуваат 27% (кои стагнираа последните неколку години), резултирајќи во намалување на трошоците за работата сила.

Ако се анализира низ годините, воведувањето на реформи во даночниот систем во Македонија донесе неколку позитивни ефекти и придонесе за зголемување на даночната основица и зголемена контрола на Управата за јавни приходи одразено во намалување на сивата економија и намалување на даночна евазија, поедноставување на даночната администрација и зголемување на бројот и одговорноста на даночните обврзници во државата. Сепак, за да се поврзаат резултатите од рамниот данок со позитивните движења во економијата треба повторно да се погледнат горенаведените податоци за БДП и податоците од табелата долу. Според овие податоци, во почетокот економската активност беше интензивна (2006–2008 година), кога економија продолжи со овој чекор сè до воведувањето на рамниот данок, додека за целиот период (2007–2016 година) просечниот реален годишен економски раст е “само” 2.8 проценти, т.е. е значително под стапката (4.2 проценти) за периодот 2003–2006 година; Сепак, во однос на даночните приходи како процент од БДП, не се постигнати очекуваните резултати. Ако се погледне табелата долу може да се забележи за проценката на “постојан годишен раст на даночните приходи како процент од БДП” не е емпириски поддржана освен за одделни видови на данок – но од интерес се ефектите врз целиот даночен систем.

Графикон 1: БДП (стапки на реален пораст, во %)

Извор: Министерство за финансии, Основни макроекономски индикатори 2017

Табела 1: Приходи од даноци и придонеси (% од БДП)

	2005	2006	2007	2008	2009
Номинален БДП (мил.денари)	308432	334840	372889	414890	414622
Приходи од даноци (мил.денари)	52321	59774	69761	76854	71023
Приходи од даноци и придонес (мил.денари)	92010	90540	103218	115103	109860
Приходи од даноци и придонеси (% од БДП)	29.8%	27.0%	27.7%	27.7%	26.5%

Извор: Министерство за финансии, Основни макроекономски индикатори 2017

Од табелата може да се увиди дека уделот на двата 'даноци' посебно и 'даноци и придонеси' заедно не го зголемиле процентуалниот удел во БДП ако 2005 се смета за почетна година. Објаснувањето за ова е очигледно – нивото на приходите од даноци и придонеси за периодот 2005–2016 се зголемил за 63 проценти, додека номиналниот раст на БДП значително го надминал растот на даноците и придонесите во истиот период и изнесувал 97 проценти раст. Овие факти укажуваат дека треба да сме внимателни кога зборуваме за успех на даночната реформа од 2007 година. Не е доволно да се видат само податоците за 2007 и 2008 година, кои се единствените години во серија од 10 години кога структурниот удел на 'даноци и придонеси' заедно, малку го зголемиле својот удел во БДП во тие години, додека во остатокот од периодот има намалување на нивниот удел во БДП. Треба да се напомене дека во периодот 2006–2008 година, економијата го имала највисокиот реален и номинален раст на БДП како продолжение на добрите стапки на раст од претходните четири години (а не поради економските реформи и сл.) и фактот дека во тие три години (2006–2008) стапката на инфлација беше највисока во последните 11 години – номинален раст на БДП од 8.6; 11.4 и 11.3 проценти⁷ споредени со секоја претходна година.

Како заклучок: поедноставувањето на даночниот систем и намалувањето на даночните стапки има почетен ефект врз приходот од персоналниот данок на доход и данокот на добивка. Сепак, сметам дека зголемениот даночен приход во почетниот период е повеќе резултат на динамиката на економијата во тој период; 1.3големени плати во

администрацијата и повисоки пензии (во 2007 и 2008 година Владата на ВМРО вкупно ги зголеми пензиите за 23 проценти, а платите на вработените во администрацијата ги зголеми за 10%); 2.Подоброена ефикасност на УЈП на почетокот – фискализација и првично мислење на даночните обврзници дека е подобро да се плаќаат даноци отколку да бидат откриени дека затајувале данок (во тој период се намалуваше сивата економија).

Ако се спореди структурата на секој од видовите данок во вкупните буџетски приходи во годините по реформата (2007–2015 / 16) до годината пред реформата (2006 и / или 2005), јасно се забележува кој е структурниот удел на овие даноци пред и по реформата. Јасно е кој данок имал поголем удел од друг, кога и од кои причини, бидејќи на крај, од година во година се јавува растечка разлика помеѓу приходите и трошоците, лош сооднос помеѓу директните и индиректните даноци, голема социјална нееднаквост, удвоен јавен долг и слаб економски раст.

Најголем дел од буџетските приходи се добиваат од приходи од даноци и приходи од социјални придонеси и е различен од земја до земја, но во принцип изнесува просечно 75–90% од вкупните јавни приходи. Оттука, важен факт за Македонија е дека даночните приходи и придонеси го имаат најголемиот удел во обезбедување на средства за финансирање на функциите на државата со кои се реализираат 89% (за 2016) од вкупните приходи. Затоа само даночните приходи изнесуваат 59% од буџетските приходи, при што приходите од ДДВ се најважен извор преку кој се собираат половина

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
437296	464187	466703	501891	527631	558240	607452
73754	78910	76617	78553	85125	92926	99957
112440	118669	117382	121011	129310	140826	150270
25.7%	25.6%	25.2%	24.1%	24.5%	25.2%	24.7%

од даночните приходи. Придонесите се исто така важен извор кој изнесува 30% од буџетските приходи.⁸ Ова го потврдува фактот дека приходите од даноци и социјални придонеси се многу важни за фискалната состојба на земјата и тие мора да се одржуваат, па дури и да се зголемуваат од година во година, со цел да можат да ја финансираат постојаната растечка потреба за јавни расходи.

Сепак, највисокиот дел од буџетските приходи (за 2016) се троши на тековни расходи кои се 89% од вкупните буџетски расходи. Интересно е дека 14% од вкупните буџетски расходи беа исплатени за плати и надоместоци на вработените во буџетските корисници и социјални трансфери кои се наголемиот дел (45%) од вкупните буџетски расходи. Капиталните расходи изнесуваат само 11% од вкупните буџетски расходи.⁹ Ова укажува дека учеството на така наречените 'задолжителни расходи' во вкупните буџетски расходи е огромно / прекумерно и продолжува да биде голема пречка на таканаречената 'развојна компонента' на буџетите (проблем кој постојано беше дискутиран од претходната влада но без аргументи дека усвојува развојни буџети).

Истовремено, кога зборуваме за структура на даночните приходи треба да се укаже и на тековните трендови во ЕУ и земјите од ОЕЦД. Скоро сите земји-членки на ЕУ како одговор на економската криза, со цел намалување на дефицитот, ги зголемија стапките на ДДВ. Во однос на оданочувањето на трудот имаше тенденција за зголемување на овие даночни стапки во скоро сите земји-членки на Европската унија. Сепак, последниот достапен извештај за Даночни реформи во земји-членки на ЕУ за 2015 зборува за нов тренд: намалување на даночните стапки и зголемување на даночната основица во директното оданочување, по што има истовремено постои тренд на избегнување на различните видови на ослободувањата од данок итн., тренд на зголемување на стапките за индиректно оданочување, пред сè стапки на ДДВ и воедно намалување на даночниот товар врз работниците со ниски примања со цел зголемување на мотивацијата и желбата за работа.¹⁰

Во 2015 година вкупните даноци и придонеси во 28те земји-членки на ЕУ изнесуваа 40.1% од БДП. Во Македонија вкупните даноци и придонеси во 2016 година изнесуваа 24.7% од БДП.¹¹

⁸ Билтен на Министерство за финансии на Република Македонија, достапно на: http://finance.gov.mk/files/u9/Bilten_dekemvri_2016_1_5.pdf

⁹ Билтен на Министерство за финансии на Република Македонија, достапно на: http://finance.gov.mk/files/u9/Bilten_dekemvri_2016_1_5.pdf

¹⁰ Даночни реформи во земји-членки на ЕУ, Извештај за 2015, Трудови за оданочување, Работна верзија на труд бр.58-2015, ISSN 1725-7565 (pdf) ISSN 1725-7557 (печатена верзија), Генерален директорат за оданочување и царина Генерален директорат за економски и финансиски прашања

¹¹ Податоците за калкулации на овој процент се земени од Билтенот на Министерството за финансии на Република Македонија за 2016 година. Ова е проценка врз основа на сопствени пресметки користејќи ги сите официјално достапки податоци.

Соодносот на даноците во однос на БДП е важен фактор и сигнал за приоритетите на државата за големината на јавниот сектор. Во принцип, нивото на даночниот товар е тесно поврзано со нивото на економски развој.¹²

Оттука, доколку Македонија сака да генерира повисок економски развој мора во еден момент да го зголеми учеството на даночните приходи во БДП, односно да ги зголеми даночните приходи, бидејќи за тоа има и простор, а се со цел да се обезбедат дополнително средства и за финансирање на капитални инвестиции и за финансирање на квалитетни јавни услуги. Даночите како најголем дел од приходната страна мора да бидат приоритет како алатка за обезбедување на дополнителни приходи имајќи во предвид дека високото ниво на јавен долг во земјава (47,8% од БДП) ги ограничува механизмите за обезбедување дополнителни средства

за финансирање на јавните услуги и капитални инвестиции.

Даночната структура исто така се разликува меѓу земјите-членки на ЕУ, при што разликата е значително голема меѓу новите земји-членки споредено со 15те постари земји-членки на ЕУ. Во постарите земји-членки уделот на директните и индиректните даноци и придонеси во БДП е изедначен додека пак во новите земји-членки на ЕУ уделот на директните даноци во БДП е значително помал споредено со просекот на ЕУ (17.9% Бугарија, Романија 19.1%, Полска 20.5%). Само за споредба во Македонија во 2016 година уделот на директните даноци (персонален данок на доход и данок на добивка) во БДП е 4,1% и уделот на ДДВ во БДП е 7,6%.¹³ Ова е уште еден факт кој ја потврдува слабата страна и слабите резултатите на даночната реформа од 2007 година.

Одбегнување на плаќање данок (tax dodging)

Одбегнување на данокот е популарен термин кој го користат поддржувачите на даночната правда и медиумите за да опишат ситуации во кои не е јасно дали се избегнува плаќање на данок или се затајува данок, или е комбинација од двете. Затоа треба да се направи разлика помеѓу избегнување на плаќање данок и затајување данок. Во принцип, избегнување на плаќање данок е легално, додека затајување данок не е.

Избегнување на плаќање данок е легитимно сведување на даноците на минимум со методи и процедури во согласност со постојните и важечки закони. **Затајување данок (даночна евазија)**, од друга страна е нелегална практика на неплаќање данок на начин на кој не се пријавува приходот, се пријавуваат трошоци кои не се законски дозволени, или со неплаќање на данок кој треба да се плати. Без разлика дали се ра-

боти за избегнување на плаќање данок или затајување данок, ова е начин на одбегнување на плаќање данок. Со оглед на тоа дека даночните приходи се дел од вкупните буџетски приходи, избегнувањето на плаќање данок и затајувањето данок влијаат врз намалување на вкупните приливи во буџетот, и со тоа се намалуваат приходите на државата кои треба да се трошат цела фискална година. Избегнување на законската обврска за плаќање даноци и социјални придонеси автоматски го намалува нивото на приходи кои државата треба да ги троши за здравство, образование, социјална заштита, инфраструктура итн. Имено, избегнувањето (легално или нелегално) да се плати данок резултира во полоши јавни услуги за сите граѓани.¹⁴

Еден од начините за справување со затајување данок е мерката која Управата за јавни прихо-

¹²

Славко Лазовски, експерт за даночни прашања, Долгот и побарувањето се две палми, кои ако не растат една покрај друга не даваат плодови, достапно на: <http://www.akademik.mk/slavko-lazovski-ekspert-za-danotsi-dolgot-i-pobaruvaneto-se-dve-palmi-koi-ako-ne-rastat-edna-pokraj-druga-ne-davaat-plodovi-4/>

¹³

Билтен на Министерство за финансии на Република Македонија, достапно на: http://finance.gov.mk/files/u9/Bilten_dekemvri_2016_1_5.pdf

¹⁴

Што е даночна евазија? достапно на: <http://bi.mk/shto-e-danochna-evazija/>

ди (УЈП) ја применува со години. Секоја година, на три месеци, УЈП ја објавува црната листа на должници. Така, оваа година (2017) УЈП ја објави листата на должници бр.4/2017 за долг доспеани до 31/12/2016, по основ на ДДВ, данок на добивка, персонален данок на доход, придонеси за задолжително социјално осигурување, акцизи и царини за кои вкупниот износ на долгот е: повисок од 120,000 денари за физичките лица и самостојни вршители на дејност; и повисок од 300.000 денари за правните лица. Листатата на должници е објавена на интернет страната на УЈП согласно член 9 од Законот за даночна постапка. УЈП без согласност на даночниот обврзник на својата интернет страна може да објави податоци заради исправка на непотполни информации објавени во листата на должници.¹⁵ Сепак, досега, ова претставува една пасивна мерка која не гледаме дека дава реални ефекти или истите се минорни.

На црната листа се компании и физички лица кои не платиле целиот ДДВ кои го должат, даноците за капитални добивки и даноците за приходи од продажба на недвижности и концесии. Сепак, листата на должници за 2015 година објавена од УЈП покажува дека 3,546 компании не платиле даноци или придонеси. Исто така, 1,493 физички лица се на црната листа за неплаќање данок. Вкупно должат 235 милиони евра. Најголемите должници беа 8 приватни компании со долг од над 46 милиони евра меѓу кои најголемите 10 должници се јавните претпријатија “ЈП Македонија Пат”, „ЈП Македонски шуми” и “ЈП МРТ” кои заедно должат 11 милиони евра. За 2016 година листата на должници објавена од УЈП покажува дека 4,251 компании и физички лица не платиле даноци или придонеси. Заедно должат 228 милиони евра. Најголемиот должник е акционерското друштво “Отекс” приватна компанија со долг од 11 милиони евра за ДДВ и данок на добивка. Јавното претпријатие “ЈП Македонија Пат” има долг од 7 милиони евра и “ЈП МРТ” има долг од 1.4 милиони евра.

Секојдневно бевме сведоци на случаеви кога даночни власти остро ги казнуваат малите компании и обичните граѓани за мали доцнења во плаќање на даноци, социјалните придонеси или комунални услуги, додека во исто време постојат

случаи на даночно затајување од лица и фирми кои привилигирани и кои се заштитени бидејќи се елити кои биле блиски на власта а притоа не сносат никакви последици дури и кога постојат информации за огромни даночни долгови кои се јавно достапни. Ова само го негира фактот дека законот всушност се спроведува и сите граѓани се еднакви пред законот. аквите случаи силно го поддржуваат заедничкото мислење на граѓаните дека постојат мали разлики пред законот за мали и големи прекршители и дека даночните закони всушност се целосно спроведувани на редовните граѓани, додека големите компании, а сопствениците на големиот бизнис имаат заштита од даночната дисциплина. На овој начин се оневозможува даночната дисциплина и невозможно е да се очекува дека некогаш ќе се воспостави ако сите граѓани не се еднакви пред законот.

Од вкупната економија 30% се нерегистрирани дејности, во кои или се избегнува плаќањето на данок или се плаќаат пониски давачки. Податоците за непријавен труд се движат од 22-47% од БДП . Загрижувачки податок е дека и покрај мерките на претходната влада има висок процент (45%) на неформални вработувања кај младите луѓе. Македонија е лидер во регионот по стапка на неформално вработување. Непријавениот труд води кон даночна евазија или непријавување на приходи, манипулации со ДДВ и избегнување или плаќање пониски даноци.¹⁶ Исто така, мора да се земе во предвид дека наплатата на ДДВ од фирмите е неефексна и таму постои најголема даночна евазија од 30%. Вака граѓаните се во целосно неповолна положба од фирмите бидејќи тие секако мора да го платат ДДВ-то со секој купен производ или услуга. Сеуште постои големо одбегнување на плаќање на даноци и придонеси од страна на фирмите. Оттука, мора да се подобри наплатата на даноци од страна Управата за јавни приходи.

Една од мерките е да се поттикнат компаниите, јавните претпријатија и граѓаните да плаќаат данок и на тој начин да го намалуваат затајувањето данок е Владата за воведување поефикасни, транспарентни и некоруптивни и економски политики, да ги одбере најважните приоритети за

15

Листа на должници бр.9/2017 за долгови доспеани до 31.05.2017 и неплатени до 31.08.2017 година, достапно на: http://ujp.gov.mk/mk/otvoreni_povici/pogledni/343

16

Даноци и сива економија, достапно на: <http://www.telma.com.mk/vesti/danoci-i-siva-ekonomija>

граѓаните, преку кои компаниите и граѓаните ќе го забележат вистинскиот ефект од плаќањето данок. Тоа значи граѓаните да увидат дека плаќањето данок овозможува висококвалитетни, достапни и функционални јавни услуги. Само тогаш ќе увидат зошто плаќаат даноци. На тој начин, државата ќе започне да применува даночни навики на развиените земји, односно дека данокот се плаќа за општеството и економијата нормално да функционираат.¹⁷ Овој однос ја зголемува свеста за тоа дека ако плаќаме повеќе даноци, ќе добиеме поквалитетни јавни услуги.

За крај, нема доволно познавање од страна на граѓаните и граѓанските организации во Македонија за одбегнување на данокот (избегнување на плаќање данок и затајување закон). Имено, проблемот со избегнување на плаќање данок и затајување данок на мултинационални корпорации е нова тема за Македонија и овие проблеми се забележуваат само кога се известува за големи скандали. Најчесто граѓаните во Македонија повеќе се преокупирани со егзистенцијални проблеми. На крај, граѓаните се тие кои губат најмногу од избегнувањето на плаќање данок.

Даночна конкуренција / Трка до дното

Даночна конкуренција постои кога владите се охрабрани да ги намалат даночните товари за да охрабрат прилив на продуктивни ресурси или да обесхрабрат изливање на тие ресурси. Често тоа значи дека владина стратегија за привлекување на странски директни инвестиции, странски финансиски инвестиции, и квалитетни човечки ресурси преку намалување на општата стапка на оданочување и промоција на посебни даночни преференции, создава компаративна предност.

Она што е пресудно за овој феномен се негативните ефекти кои се резултат од даночната конкуренција за една држава, во овој случај Македонија. Даночната конкуренција помеѓу државите води до познатата “трка до дното”. Ова значи загуба на владини приходи и загуба на средства кои можат да се искористат за јавни добра и услуги и во исто време ги ограничува државите во примена на јавни политики за редистрибуција.

Трошоци и приходи од даночните олеснувања

Јасно е дека политиката на “даночен рај” не е доволна за привлекување на странски инвеститори. Во однос на ова, воведувањето на рамен данок и фискални мерки со кои домашните и странските компании можат да имаат поевтино реинвестирање на профитот и нивно трошење на инвестиции води кон загуба на даночни приходи. Доколку има друга даночна политика, овие загубени приходи би оделе во државниот буџет и со тоа би биле можност за реализирање на инвестиции финансирани од државата. Сепак, оваа политика за привлекување СДИ со сите овие даночни олеснувања и ослободувања од данок всушност оди во прилог на странските инвеститори а на штета на граѓаните. Бројни субвенции и олеснувања се дадени на странски инвеститори, и покрај уставната одредба дека странските инвеститори

го имаат истиот третман како домашните инвеститори, странските се во многу подобра положба. Ова претпоставува итна промена на моделот на привлекување на странски инвестиции.

До септември 2017 година немаше официјални податоци за прецизна анализа на трошоците и приходите од странските директни инвестиции. Така, во септември 2017 новата Влада направи целосна анализа за трошоците од привлекувањето на странски инвестиции и излезе со официјални податоци. Истотатака, новата Влада се обврза дека понатаму сите договори со странските инвеститори ќе бидат транспарентни и ќе се објавуваат јавно, што е чекор за поздравување и многу голем чекор напред во споредба со состојбата во изминатите 11 години.

17

Извештај за поддршка на развојот на поефективни даночни системи, Извештај до Г-20 Развојната работна група од страна на ММФ, ОЕЦД, ОН и Светска Банка, 2011. Достапно на: <https://www.oecd.org/ctp/48993634.pdf>

Така, претходната влада за 10 години, додека премиер беше Никола Груевски, потрошила 225 милиони евра за странските инвеститори кои пак вработиле вкупно 20.000 луѓе. Според оваа математика, еден вработен кај странските инвеститори ја чинел државата по 11.000 евра. Оваа сума е потрошена на 25 странски компании, за кои државата се откажала од 69 милиони евра за ослободување од данок и царини. Истакнато е дека не постоеле критериуми за преговарање, а со странските компании преговарале министри и советници по што документите биле класифицирани. За некои компании се трошеле 1.000 евра, за некои 11.000 евра. Немало критериуми за поделба на парите.¹⁸

Професорот Бранимир Јовановиќ во својата анализа¹⁹ и истражувањето на БИРН за странските инвестиции²⁰ дадоа приближно слични податоци за директните трошоци од владиното трошење наметнети за привлекување на странски

директни инвестиции, ако се земе во предвид дека дотогаш никаде не постојеја официјални податоци за истите.

Она што е круцијално да се наведе дека вистинските резултати од трошењето на огромни износи за привлекување на странски инвестиции се многу слаби. Имено во периодот од 2007–2016, СДИ изнесувале 3.6% од БДП што е пониско од нивото постигнато за време на двете претходни влади. За време на претходната влада од 2002 до 2006 година, СДИ биле просечно 3.7% од БДП, а за време на владата од 1998 до 2002 година изнесуваа 6.1% од БДП.²¹

Сите статистички податоци наведени погоре укажуваат дека оваа политика за привлекување на странски инвеститори која значи трошење на огромни државни средства треба да се прекине. Имено, директната придобивка за македонските граѓани од овие по-

Табела 2:
Странски Директни инвестиции – нето (% од БДП)

Странски директни инвестиции – нето (% од БДП)	
1998	4.2
1999	2.4
2000	5.7
2001	12.0
2002	2.6
2003	2.4
2004	5.7
2005	1.5
2006	6.2
2007	8.4
2008	6.1
2009	2.0
2010	2.2
2011	4.5
2012	1.7
2013	2.8
2014	2.3
2015	2.3
2016	3.6

Извор:

НБРМ,
Основни економски
показатели
за Република
Македонија, 2017

18

Трошоци за странски инвестиции, За 10 години потрошени се 225 милиони евра за 25 компании кои вработиле 20 илјади лица, достапно на: <https://www.mkd.mk/makedonija/politika/za-10-godini-potrosheni-se-225-milioni-evra-za-25-kompanii-koi-vrabotile-20>

19

Вистинската цена на евтината работна сила, Политики за привлекување на странски директни инвестиции во Македонија, 2007–2015, Б. Јовановиќ, Скопје 2017. Директните трошоци на Владата за привлекување на СДИ за периодот 2007–2015 година изнесуваат 160 милиони евра. Така, 26 странски компании добиле државна помош, но нема конкретни податоци и договори од кои би се видела вредноста на државната помош за секоја компанија. Одлуките на Комисијата за заштита на конкуренцијата се наведени од ХХХ. Овие фирми (кои добиле државна помош) на крајот на 2015 година вработиле вкупно 12,600 работници, што значи дека државата потрошила околу 12,600 евра по вработен работник. Освен тоа, процесот на доделување на државна помош на странски инвеститори не е транспарентен и јавен.

20

Странските инвеститори го чинеа буџетот најмалку 150 милиони евра. Достапно на: <http://prizma.mk/stranskite-investitori-go-chinea-budhetot-najmalku-150-milioni-evra/> Треба да се спомене дека последната анализа на БИРН објавена на интернет порталот Призма покажува дека македонската влада потрошила најмалку 148.7 милиони евра во последните 10 години, со цел да привлече странски инвестиции, за маркетинг и промоција, субвенции и да изгради технолошко индустриски развојни зони. Истражувањето на БИРН покажува дека 138 странски инвестиции биле најавени од кои 51 биле реализирани. Во однос на вработување, најавено било вработување на 62.701 лица, а само 20.248 лица биле вработени. Вкупната вредност на инвестициите која била промовирана на почетокот била 1,06 милијарди евра и според најновите податоци само 492,24 милиони евра биле инвестирани во државата. Вкупниот износ на плати кои овие компании ги исплатиле на вработените за анализираниот период изнесува 92 милиони евра што е значително помалку од она што државата (владата и другите агенции) го потрошиле за привлекување странски компании. За време за истиот период, нето профитот на овие компании изнесува 235 милиони евра, соодветно, две и пол пати повеќе од платите на работниците.

21

Основни економски показатели за Република Македонија, НБРМ, достапно на: http://nbrm.mk/osnovni_ekonomski_pokazатели.nspk

литики е значително помала од директните трошоци. Политиката на ниски даноци не е доволна за привлекување на странски инвеститори. Имено, сеуште Македонија има нестабилна политичка ситуација, ризик од влошување на безбедносната ситуација, нерешени билатерални прашања и проблеми со соседите, високо ниво на корупција, нефункционирање на судскиот систем и многу нестабилна законодавна рамка.

Неефикасната администрација, мала финансиска дисциплина, мали лични примања, како и

мал пазар, сива економија и затајување данок, буџетски дефицит, високи каматни стапки, лоша инфраструктура како патишта, телекомуникации и енергетска инфраструктура се дел од причините кои не се привлечни за странските инвеститори кога размислуваат дали да инвестираат во државата. Во такви неповолни услови, локацијата, стручната и ефтина работна сила, рамниот данок, и бројните даночни олеснувања и ослободувања за странски инвестиции не се доволни за привлекување на СДИ, а факт е дека во Македонија нема значајна сума на странски капитал.²²

Прогресивно оданочување

Прогресивен данок е данок чија даночна стапка се зголемува со зголемувањето на приходот. Соединетите Американски Држави моментално имаат прогресивен данок на доход според кој граѓаните со поголеми примања плаќаат поголем процент од нивниот приход како данок. Даночните обврзници се поделени во категории според висината на приход.

Придобивки од прогресивниот даночен систем

Доходовна еднаквост – Ова е еден од најважните аргументи за прогресивниот даночен систем. Прогресивниот даночен систем функционира како алатка за редистрибуција на приходот од високата кон средната класа. Оние физички лица кои заработуваат повеќе, и плаќаат повеќе на владата. Ова го спречува зголемувањето на јазот меѓу богатите и сиромашните.²³

Социјална правда – Некои тврдат дека е морално право тие кои можат да платат поголем данок, треба да го платат. Прогресивниот данок ја намалува економската и политичката нееднаквост во општество и тие се предуслов за побогато, похармонично и помалку конфликтно општество.

Оние кои имаат малку приход треба да бидат компензирани и да им биде пружена помош од оние кои заработуваат многу врз основа на нивната привилегирана позиција во општеството – барање привилегии од државата без придобивка за општеството, кронизам итн. Прогресивниот даночен систем им овозможува на владите да собираат средства од оние кои имаат најмногу и придонесува на тој начин да се создаде општество кое е поправедно и посреќно. Овие даноци се користат за финансирање на образование, медицински услуги, помош за домување, и други социјални програми за оние на кои им се најпотребни.²⁴

Поголем приход за Владата – Прогресивниот даночен систем им овозможува на владите да собираат повеќе средства од оние кои повеќе заработуваат. Овие резултира во повеќе средства собрани отколку ако секој би го плаќал истиот процент. Како резултат на тоа, владата може да подготвува повеќе програми и услуги за корист на општеството.²⁵

Системот на рамен данок и истовремено политиката на огромни даночни ослободувања и олеснувања кон странските инвеститори најм-

22

Администрирање со јавните приходи и јавните расходи во функција на остварување на забрзан економски раст и развој на Македонија, докторска дисертација, В. Јошевска Поповска, 2016 г. Битола

23

In Favor of Progressive Taxation and a Balance Approach to Budgeting, Available at: http://www.huffingtonpost.com/andrew-fieldhouse/in-favor-of-progressive-t_b_981868.html

24

ИБИД

25

ИБИД

ногу ги повредува најсиромашните, кои пропорционално плаќаат колку и богатите. Во многу развиени земји, прогресивното оданочување има за цел намалување на понатамошно раслојување на граѓаните.

Последната анализа на Министерството за финансии покажа дека Македонија има висока стапка на нееднаквост (14%) меѓу граѓаните по основ на доход и дека постои тенденција на нејзин раст. Оваа нееднаквост е највисока во Европа. Анализата укажува дека највисокиот доход што бил остварен во 2016 година изнесувал 2,6 милиони евра, а 15 лица оствариле доход над еден милион евра. Исто така, во 2016 година просечниот личен доход изнесувал 302 евра месечно, најбогатите, односно 1 процент во Македонија имале просечен доход од околу 4.200 евра месечно. За високата доходовна нееднаквост укажува и податокот дека 775-те лица кои имале над 100 илјади евра доход заедно оствариле доход од 190 милиони евра што е еднакво на вкупниот остварен доход на 210 илјади лица кои имале најниски приходи. Оваа анализа, покрај другото, укажува и на тоа колку неправеден е даночниот систем во Македонија. Имено, од графиконот се гледа дека најбогатите 1% во македонија имаат најмал даночен товар.²⁶

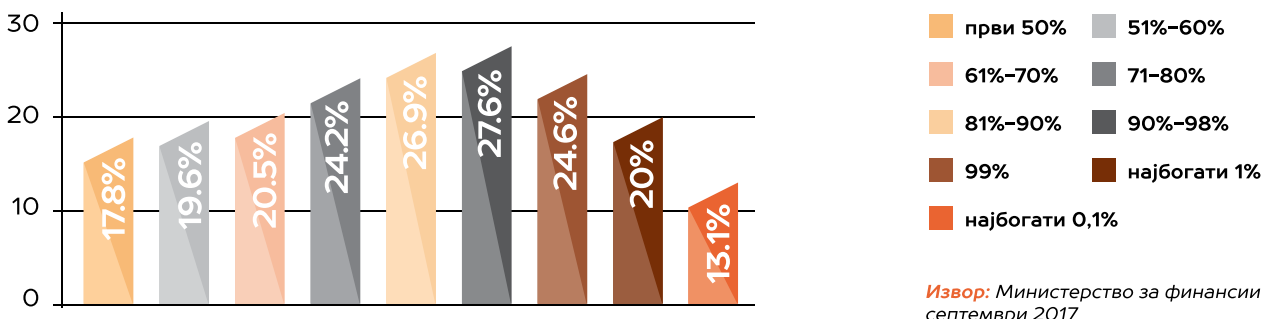
Ова се поразителни податоци кои укажуваат на тоа дека дистрибутивната функција на даноците не ја игра својата улога во Македонија. Затоа сега се итно потребни нови економски мерки мерки и

секако дека едни од тие мерки се зголемување на неоданочивиот минимум и реформи во даночниот систем во насока на воведување на прогресивно оданочување, особено за фирмите. (Во соседна Србија даночниот минимум изнесува 11000 динари и тој износ не се оданочува. Во Македонија износот што не се оданочува е 7500 денари)

Имено, Мартин Худдсбаунт од светската конфедерација на синдикати истакнал дека проблемот во Македонија е што директното оданочување е ниско а многу се потпираме на индиректно оданочување, на ДДВ. Тој истакнува дека данокот со рамна стапка не е фер. Овој приход треба да се оданочува според прогресивна скала. Не може тој што заработува многу и тој што заработува малку да плаќаат исто.²⁷

Правилно воведување на прогресивниот данок може и треба да донесе поголем приход за финансирање на отворање работни места и јавни инвестиции, намалување на дефицитите, и намалување на притисокот врз други области во буџетот. Може да ги ублажи последните и упорни трендови кон зголемување на доходовната нееднаквост и концентрацијата на богатство, придонесувајќи кон тоа да се врати општеството на заеднички просперитет. Прогресивното оданочување е поволен пристап за намалување на дефицит, прифатен од јавноста—за разлика од скоро секој друг пристап за намалување на дефицит. Тоа значи дека прогресивното оданочување е фискално одговорно, економски разумно, и политички изводливо.²⁸

График 2: Даночен товар (% од БДП)

Извор: Министерство за финансии септември 2017

²⁶ Министерство за финансии: Македонија со висока стапка на доходовна нееднаквост, достапно на: <http://www.akademik.mk/ministerstvo-za-finansii-makedonija-so-visoka-stapka-na-dohodovna-neednakvost/>

²⁷ Даноци и сива економија, достапно на: <http://www.telma.com.mk/vesti/danoci-i-siva-ekonomija>

²⁸ За прогресивно оданочување и балансиран пристап до буџетирање, достапно на: http://www.huffingtonpost.com/andrew-fieldhouse/in-favor-of-progressive-t_b_981868.html

Според извештајот Дуинг бизнис²⁹ поголема доходовна нееднаквост се поистоветува со помала даночна основица и со тоа помалку собрани даноци. Доходовна нееднаквост се зголемува во многу делови на светот во изминатите неколку децении. Македонија е меѓу десетте најсиромашни земји во Европа и најлошо рангирана земја во однос на доходовна нееднаквост во регионот и има стапка на сиромаштија од 30,4% во 2017 година. Владата преку даноците и социјалните трансфери треба да го редистрибуира приходот и тоа треба да биде со фискални инструменти кои остваруваат дистрибуција по минимални трошоци за економска ефикасност. Затоа фискалната редистрибуција може да го поддржи растот бидејќи ја намалува нееднаквоста.

Но, она на што мора да се внимава е внимателно одредување на највисоките стапки од скалата на прогресијатата за персонален данок на доход а исто така уште поважна е прогресијата кај данокот на добивка. Бидејќи ако е превисока стапката, даночните обврзници ќе најдат начин да избегнуваат плаќање данок или да затајуваат данок и таква повисока стапка може да не носи повеќе дополнителни приходи. Имено, предложениот прогресивен модел на оданочување за персоналниот данок на доход и данокот на добивка може да ги зголеми даночните приходи во буџетот и ќе придонесе за постигнување на социјална правда во оданочувањето.

Сепак, во последните години некои од земјите во транзиција почнаа да го заменуваат рамниот данок со прогресивниот даночен систем. Така во 2013 година две земји-членки на ЕУ – Словачка и Република Чешка – покрај единствената стапка на персонален данок на доход, воведоа и втор (дополнителен) персонален данок на доход. Прогресијата на данокот во Словенија е 19% и 25%, додека Република Чешка воведоа дополнителен 7% солидарен данок на оној приход кој е четири пати над просечната годишна плата. Ова беше воведено како привремена мерка и се пресметува над стапката од 15% за целата да е 22%. Во Албанија во 2014 година стапката

на персоналниот данок на доход од 10% се заменува со три стапки: 10%, 13% и 23%.³⁰ Авторите на извештајот тврдат дека главна причина за воведување на прогресивниот даночен систем во споменатите земји е одлуката на левичарските влади да ја поправат растечката нееднаквост. Македонија ја има најголемата доходовна нееднаквост во Европа. Македонија е единствената држава во Европа во која вредноста на Џини индексот е над 40. Она што загрижува во моментот е дека има голема и растечка доходовна нееднаквост. Имено, првата година (1998) од објавените податоци на Светска банка за Џини индексот, тој за Македонија изнесуваше 28. Ниту една друга земја во Европа немала такво драстично зголемување на доходовната нееднаквост.³¹

Она што е круцијално е дека треба да се креира таква даночна реформа која ќе создаде поправичен систем, односно ќе ги изедначи можностите и ќе ги подобри шансите за работниците, малите компании и семејствата од средната класа. Исто така, да се има во предвид дека мора да се воведоа загарантиран минимум на приходи кој нема да се оданочува. Да се воведоа прогресија и највисоките стапки да се применуваат само на поединци кои заработуваат многу и на компании кои остваруваат огромни профити. Целта да биде праведноста и намалување на нееднаквост со крајна цел намалување на сиромаштијата. Со ова би заживеал пазарот на труд и би се подобрила благосостојбата на најзагрозените категории на граѓани и воедно на семејствата од средната класа.

Во врска со горенаведеното и со цел приближување на повисок износ на јавни приходи, еден од клучните предизвици за даночна реформа, во Извештајот за поддршка на развојот на поефективни даночни системи, подготвен од работната група на ММФ, ОЕЦД, ООН и Светска Банка, е дека поединците со висок приход можат и мора да се оданочуваат поефикасно, за да се изгради општото чувство за правичност кое е потребно за поширока прифатеност на даночниот систем – со отстранување на можностите за избегнување на данок и зајакнување на откривањето

29
ИБИД

30
Реформи за праведно оданочување, П.Гацов, Ѓ. Гоцков, Г. Петревски, Н. Поповски, Д. Тевдовски, В. Узунев и В. Филиповски, февруари 2016

31
ИБИД

и спроведувањето. Исто така, во извештајот е нотирано дека даночните стимулации, вклучувајќи ги ослободувањата од данокот на добивка во слободните трговски зони, продолжуваат да го поткопуваат приходот од данок на добивка. Имено, во државите во кои владеештвото е лошо, даночните ослободувања можат да направат малку за да привлечат инвестиции – а и кога ќе привлечат странски директни инвестиции (СДИ), ова може да биде на сметка на домашните или на сметка на СДИ во некоја друга земја. Инвестиција водена само од поволни даноци најчесто се покажува дека од преоден карактер.³²

Што се однесува до данокот на додадена вредност (ДДВ), работната група која го подготви извештајот, посочи дека ДДВ има поголем потенцијал за реализирање на приходи од повеќето други инструменти, но за тоа да се реализира, во многу случаи, подразбира проширување на даночната основа – со елиминирање на ослободувањата, унифицирање на такмите и подобрување на усогласеноста – наместо зголемување на стандардните стапки.³³

Исто така, постојат уште причини за потребните реформи во даночниот систем. Со оглед на јавниот долг во државата (47,6% од БДП), Македонија треба да ги зголеми своите буџетски приходи за да ги исплати акумулираните долгови и на релативно задоволителен начин да ги извршува јавните функции, вклучително со уставната обврска дека таа истовремено е и социјална држава. Но, фискалната консолидација не треба, не смее да биде, реализирана преку намалување на јавните расходи. Не е разумна опција. Јавните расходи во ниту една варијанта не смеат да се намалат, туку да се рационализираат и реструктурираат според вистинските приоритети на граѓаните и нивниот ефект врз растот на БДП.³⁴

Имено, во изминатите години, поради потреба од фискална консолидација, земјите-членки на ЕУ имаат тренд на зголемување на целиот даночен товар. Ова е поради тоа што во многу држави фискалната консолидација беше направена со зголемување на даноци отколку со на-

малување на расходите. Ова е тесно поврзано со воведување на прогресивното оданочување. Фискалната политика е користење на владиното трошење и оданочување за да се влијае врз економијата. Владите обично ја користат фискалната политика за промоција на силен и одржлив раст и намалување на сиромаштијата.

Исто така, постојат факти, резултати и извештаи од уважени институции кои покажуваат дека рамниот данок не ги оправдува главните причини за своето воведување и исто така ја нагласуваат потребата од даночна реформа во државата. Даночниот систем на една држава не служи само за финансирање на владините расходи, туку нуди и начини за редистрибуција на приходот. Во последно време, праведноста на даночниот систем исто така добива на значење бидејќи нееднаквоста може да има негативен ефект врз растот на економија и политичката стабилност.

Сепак, за да даде резултати воведувањето на прогресивното оданочување и да се намали доходната нееднаквост, потребно е силна волја на Владата и конзистентна политика. Имено, даноците мора да ја одиграат дистрибутивната функција во општеството и да ја стимулираат ефикасноста на политиката на социјални трансфери. Имено, тоа што ќе се прибере од богатите да се насочи кон сиромашните. Мерките би биле социјални трансфери, зголемување и гарантирање на доходот кој нема да се оданочува, ослободување на најсиромашните од плаќање данок, помош за самохрани мајки и деца со посебни потреби итн.

На крај, социјалната заштита и даночната политика најчесто се разгледуваат одделно, но сепак тие се силно поврзани. Ако сиромаштијата и намалувањето на нееднаквоста се централни проблеми кои се приоритет за фискалната политика, тогаш е потребно внимателно разгледување на даноците и трансферите и изнаоѓање на најдобрите начини на кои тие заеднички можат да дадат најдобар резултат. Оттука, реформите во даночната политика треба да се одвиваат паралелно со реформите во социјалната политика.

32

Извештај за поддршка на развојот на поефективни даночни системи, Извештај до Г-20 Развојната работна група од страна на ММФ, ОЕЦД, ОН и Светска Банка, 2011

33

ИБИД

34

Реформи за праведно оданочување, П.Гацов, Ѓ. Гоцков, Г. Петревски, Н. Поповски, Д. Тевдовски, В. Узунев и В. Филиповски, февруари 2016

Препораки за реформите за праведно оданочување

- **Ерата на раеви за даночни обврзници треба конечно да заврши.** Раевите за даночни обврзници ја подгреваат кризата со нееднаквоста што ги остава сиромашните држави без потребните средства.
- **Да се зајакне техничкиот, административниот и институционалниот капацитет на Управата за даночни приходи со цел да се подобри наплатата на приходите, со што ќе се овозможи повисоко ниво на буџетски приходи.**
- **Воведување на цврсти мерки против даночните затајувачи од корпоративниот сектор.** Со ова се цели и кон намалување на даночната евазија.
- **Македонија треба да го напушти постојниот модел на “рамен данок” и да воведо модел на “праведно” (т.е. прогресивно) оданочување.** Ова особено се однесува на данокот на добивка и персоналниот данок на доход и данокот на добивка.
- **Да се зголеми и загарантира минималниот приход кој нема да се оданочува.**
- **Македонија да ја запре “трката до дното” со постојните даночни олеснувања, даночни субвенции, даночни ослободувања.** По претходно направена анализа за трошоците и бенефитите од даночните ослободувања, олеснувања и субвенции, истите да се ревидираат со цел нивно укинување.
- **Во однос на политиката за привлекување на странки инвестиции, да се запре со субвенции за работни места за странски компании кои буквално ги експлоатираат работниците.**
- **Во рамки на фискалната консолидација мора да се превземат мерки да се наплатат избегнатите даноци, со што ќе се обезбедат поголеми приходи и би се намалил јавниот долг и буџетскиот дефицит.**
- **Да се зголеми досегот и квалитетот на социјалните услуги.**
- **Во многу наврати, граѓаните собираат пари за деца со сериозни здравствени проблеми, поради недостаток на државни пари за оваа намена и слаб квалитет на здравствени услуги.** Оттука, треба да се воспостави систем во кој во распределбата на даночните приходи, приоритет ќе им се даде на трошоците за вакви цели.
- **На крај, Македонија мора да се справи со предизвикот и да воведо темелни реформи во областа на јавни финансии, со специјален фокус на реформите на даночниот систем.** Реформите треба да се насочат кон: **помала доходовна нееднаквост, поправеден даночен систем (сиромашните плаќаат помалку а побогатите повеќе), зголемени даночни приходи од директни даноци и повеќе социјални услуги преку зголемување на даночните приходи.**
- **Сепак, како што е и погоре споменато, важен фактор за зголемување на даночните приходи е и поголема даночна дисциплина во Македонија.** За воведување на поголема даночна дисциплина во Македонија потребно е **поголем даночен морал, односно зголемување на свеста на луѓето за придобивките од плаќањето данок на државата.** Ова е можно само со овозможување на висококвалитетни јавни услуги.

Библиографија:

1. Даночен систем во Република Македонија. Достапно на :
<http://www.ujp.gov.mk/s/vodic?print=1>
 Увид на 10 јануари, 2017
2. Проценка на политиката за рамен данок во Македонија, подготвено од, Центар за економски анализи (ЦЕА) Тим: Г-дин Александар Стојков, магистер, г-дин Марјан Николов, магистер, г-дин Борче Смилевски, Скопје, 2008
3. Даноци: Големи корпорации наспроти мали и нови претпријатија, достапно на:
<http://tech.co/taxes-large-corporations-vs-small-businesses-startups-2014-12>. Увид на 20 февруари, 2017
4. Американците кои имаат високи примања плаќаат најмногу даноци на доход, но доволно за да биде “фер”? достапно на:
<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/04/13/high-income-americans-pay-most-income-taxes-but-enough-to-be-fair/>.
 Увид на 20 март, 2017
5. Корпорациите не плаќаат даноци: не можат, не се луѓе. Достапно на:
<http://www.forbes.com/sites/timworstall/2011/09/22/corporations-do-not-pay-taxes-they-cant-theyre-not-people/#2cc24b7e6a62>.
 Увид на 15 април, 2017
6. Основни економски показатели за Република Македонија, НБРМ 2017. достапно на:
http://nbrm.mk/osnovni_ekonomski_pokazатели.nspх.
 Увид на 10 септември, 2017
7. Билтен на Министерство за финансии на Република Македонија, МФ 2017. Достапно на:
http://finance.gov.mk/files/u9/Bilten_dekemvri_2016_1_5.pdf.
 Увид на 15 август, 2017
8. Даночни реформи во земји-членки на ЕУ, Извештај за 2015, Трудови за оданочување, Работна верзија на труд бр.58-2015, ISSN 1725-7565 (pdf) ISSN 1725-7557 (печатена верзија), Генерален директорат за оданочување и царина Генерален директорат за економски и финансиски прашања
9. Славко Лазовски, експерт за даночни прашања, Долгот и побарувањето се две палми, кои ако не растат една покрај друга не даваат плодови, достапно на:
<http://www.akademik.mk/slavko-lazovski-ekspert-za-danotsi-dolgot-i-pobaruvaneto-se-dve-palmi-koi-ako-ne-rastat-edna-pokraj-druga-ne-davaat-plodovi-4/>.
 Увид на 10 март, 2017.

10. Што е даночна евазија?
Достапно на:

<http://bi.mk/shto-e-danochna-evazija/>.

Увид на 10 мај, 2017

11. Листа на должници бр.9/2017 За долгови доспеани до 31.05.2017 и неплатени до 31.08.2017 година.

Достапно на:

http://ujp.gov.mk/mk/otvoreni_povici/pogledni/343.

Увид на 15 септември, 2017.

12. Даноци и сива економија.
Достапно на:

<http://www.telma.com.mk/vesti/danoci-i-siva-ekonomija>.

Увид на 20 август, 2017

13. Извештај за поддршка на развојот на поефективни даночни системи, Извештај до Г-20 Развојната работна група од страна на ММФ, ОЕЦД, ОН и Светска Банка, 2011. Достапно на:

<https://www.oecd.org/ctp/48993634.pdf>.

Увид на 20 јуни, 2017

14. Трошоци за странски инвестиции, За 10 години потрошени се 225 милиони евра за 25 компании кои вработиле 20 илјади лица, достапно на:

<https://www.mkd.mk/makedonija/politika/za-10-godini-potrosheni-se-225-milioni-evra-za-25-kompanii-koi-vrabotile-20>.

Увид на 10 септември, 2017

15. Вистинската цена на евтината работна сила, Политики за привлекување на странски директни инвестиции во Македонија, 2007-2015, Јовановиќ, Скопје 2017.

16. Странските инвеститори го чинеа буџетот најмалку 150 милиони евра, достапно на:

<http://prizma.mk/stranskite-investitori-go-chinea-budhetot-najmalku-150-milioni-evra/>.

Увид на 20 мај, 2017

17. Администрање со јавните приходи и јавните расходи во функција на остварување на забрзан економски раст и развој на Македонија, докторска дисертација, В. Јошевска Поповска, 2016 г. Битола

18. Во корист на прогресивно оданочување и рамномерен пристап кон буџетирање. Достапно на:

http://www.huffingtonpost.com/andrew-fieldhouse/in-favor-of-progressive-t_b_981868.html.

Увид на 15 април, 2017

19. Министерство за финансии: Македонија со висока стапка на доходовна нееднаквост, достапно на:

<http://www.akademik.mk/ministerstvo-za-finansii-makedonija-so-visoka-stapka-na-dohodovna-neednakvost/>.

Увид на 20 септември, 2017

20. Реформи за праведно оданочување, П.Гацов, Ѓ. Гоцков, Г. Петревски, Н. Поповски, Д. Тевдовски, В. Узунов и В. Филиповски, февруари 2016

